

№6 (9 жовтня 2014)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ ЦЕНТРУ РАЗУМКОВА

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА.....	1
ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА.....	3
ЕКОНОМІКА.....	4
ЕНЕРГЕТИКА.....	6
СУСПІЛЬСТВО.....	8
СОЦІОЛОГІЯ.....	9
ПОДІЇ ЦЕНТРУ РАЗУМКОВА.....	10

НЕБЕЗПЕКА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОНФЛІКТУ ЗА МЕЖИ ДОНБАСУ ІСНУЄ ПОСТІЙНО

Існує реальна небезпека розповсюдження конфлікту за рамки Донбасу. Час від часу вона посилюється або послаблюється. Але ця загроза є постійною, і тенденції до ескалації досить високі. Будь-які дії – чи то цілеспрямовані з російської сторони, чи то з боку наших “ура-патріотів”, – лише сприяють найгіршому сценарію.

Існує багато версій подальших дій терористичних угруповань Донбасу, зокрема стосовно спроб збільшення підконтрольної їм території аж до Криму або розширення “ДНР – ЛНР” до адміністративних меж Донецької та Луганської областей. Але найголовніше те, що з того боку конфлікту ніхто не збирається дотримуватися “перемир’я”. По-друге, зараз є багато підстав вважати, що у терористів немає не те що одного центру контролю та координації, а хоча б кількох конкретних центрів впливу, з якими можна було б вести переговори та досягати якихось домовленостей. По-третє, навряд чи Кремль погодиться залишити цей конфлікт у визначених межах. Перспектива цього конфлікту має суттєві відмінності від інших наприклад, Придністров’я.

Наразі складається враження, що належні висновки з ситуації на Донбасі, не робляться, а час “перемир’я”, використовується неефективно.

Хотілося б вірити, що зараз щось відбувається, про що не інформують широку громадськість. Це вважалося б нормальним, бо війна є війною. Але є дуже мало підстав тішити себе оптимізмом.

Повна версія тексту

Співдиректор програм
зовнішньої політики та міжнародної
безпеки Центру Разумкова
Олексій МЕЛЬНИК

ЯК СТВОРИТИ НОВУ УКРАЇНСЬКУ АРМІЮ

Можливість надання Україні консультативної допомоги з реформування армії обговорюється вже давно. Одним із головних стримуючих чинників тривалий час залишалося питання про допуск експертів з НАТО до певних видів таємної інформації. Якщо це питання вирішиться, процес переговорів, нарешті, зрушиться з місця.

Країні може знадобитися досвід реформування армій в інших державах – як конкретні моделі, реалізовані в різних країнах Заходу, оскільки кожна країна специфічна, так і підходить до вирішення проблем.

Головним предметом експорту повинні стати принципи, а також загальна для всіх моделей армій на Заході методика побудови. Будь-яка модель армії, яку ми хотіли б запровадити, спочатку має бути адаптована до українських реалій. Про це і

говорять американські та європейські фахівці: не потрібно брати нашу модель, краще вивчіть, як ми її будували. А потім на її основі будуйте свою.

Узявши за основу принципи, якими користувався Захід, ми могли б багато чому навчитися. Дізнатися, якими мають бути етапи побудови нової моделі армії, як організувати взаємодію між групами, які розроблятимуть ці реформи. Не можна сподіватися на те, що ми просто візьмемо за зразок, наприклад, швейцарську модель і сліпо скопіюємо її у себе. Такими темпами ми ніколи її не побудуємо.

Звичайно, ефективність роботи із західними експертами насамперед залежить від наявності політичної волі, а також від конструктивного налаштування команди, яка цю програму розроблятиме. Поки через наш чиновницький апарат подібні реформи не проходять, головне завдання – зрушити цей процес з місця. Адже західні експерти приїжджають до України вже не вперше, і всі попередні візити закінчувалися висновком, що до реформування армії ми не готові.

Повна версія тексту

Директор військових програм
Центру Разумкова
Микола СУНГУРОВСЬКИЙ

– Оцініть стратегію дій армії, обрану військовим керівництвом. Чому це досі АТО, а не офіційна війна?

– Треба розуміти, що стратегія обиралася враховуючи стан не лише армії, а й усього сектору безпеки, який на початок конфлікту з Росією був напіврозваленим. Сумнозвісні 6 000 солдатів, названих Тенюхом у березні, – це реальна цифра, що, правда, якщо говорити виключно про сили миттєвого реагування, які були на той момент повністю укомплектовані технікою та людьми й готові за першим наказом висунутися. Готовність решти частин була значно нижча за норму.

Найбільшою ж проблемою стало те, що в нас не існувало, точніше вони були свідомо зруйновані, частин резерву, які згодом назвуть територіальною обороною. Саме тому, до речі, Міністерство оборони умовно швидко погодилося на формування добровольчих батальйонів, адже своя відповідна база була просто порізана за останні чотири роки, інформацію про що ретельно приховувало попереднє командування МО та Генштабу.

Стосовно АТО вважаю, що до відкритого вторгнення російської армії в середині серпня це й справді була антитерористична операція. Зрозуміло, що її складність полягала в тому, що Збройні Сили не можуть діяти проти терористів, які ховаються серед мирного населення, адже не призначені для цього. Тож назвати все те від самого початку військовою операцією означало різко збільшити кількість жертв поміж цивільних.

Загалом більшість помилок в управлінні були пов'язані з банальною бюрократією та браком відповідальності й ініціативи, адже в армії досі діє правило: "Висунув ініціативу – сам її й виконуй". Як наслідок, наші сили постійно здавали ініціативу в бойових діях, чого не можна допускати в принципі. Ми постійно давали супротивникові змогу відступити, перегрупуватися, підтягти резерви. Усе це зайві жертви. Але не варто випускати з уваги й фактор зради, яка поєднувалася зі згаданою безініціативністю.

– Чи треба все ж було Україні воювати за Крим і чи мають рацію ті, хто каже, що воювати було нічим і що мовчки здати його та найкращу зброю – то був єдиний вихід?

– 80% військовослужбовців ЗС в Криму становили місцеві контрактники, з якими вже кілька років плідно працювали співробітники ФСБ та ГРУ. Число прикріплених за Чорноморським флотом РФ, до речі, за останні три роки в Криму збільшилася вдвічі. Тож фактично ми мали там на три чверті небоєздатні частини. Думаю, що навіть якби й був чіткий наказ стріляти, то все одно не робили б того. Є ще один важливий аспект. Щоб стріляти в людину, потрібно подолати певний психологічний бар'єр, війська

до цього мають готувати. ЗСУ були абсолютно не готові стріляти на ураження, тим більше в Криму. У своїх сусідів і знайомих, яких Росія майстерно використала для власної спецоперації. Той бар'єр – неготовність стріляти – існував і після закінчення кримської епопеї, фактично десь до кінця квітня, коли полилися ріки крові з українського боку на Донбасі. Сьогодні, звичайно, його вже подолано: і армія, і добровольці, і волонтери чітко знають, куди й навіщо вони йдуть.

– Оцініть рівень підготовки російської армії порівняно з нашою.

– Те, що дуже часто кричать про неможливість воювати з російською армією, неправильно. Адже підготовлений контингент у РФ не такий уже й великий – 150-200 тис. солдатів на всій території. Переважно це десантники. Єдине, в чому вона має абсолютну перевагу, – авіація та ППО. Наліт пілота в середньому там становить 120 год., в Україні – 40 год. Але сухопутні війська в нас цілком зіставні.

А величезні втрати росіян пояснюються тим, що їм доводиться воювати не самим по собі, а разом з тим набродом із т.зв. ополчення, навіть не "зеленими чоловічками", а якимись гуманоїдами, абсолютно непрогнозованими та важко контрольованими. Звідси й втрати в регулярних частин, не кажучи вже про "дружній вогонь". Хоча треба розуміти, що в нас досі бойові дії ведуться на рівні батальйонів: встиг – прорвався, не встиг – потрапив у засідку. Це ще навіть не бригадний рівень.

– Що робити зараз? Які Ваші пропозиції?

– Ввести найжорсткішу відповідальність за прийняття рішень, віддачу наказів і забезпечення умов для їх виконання. Адже саме на етапі забезпечення – технічного, медичного, побутового тощо – у нас провал. А скільки втрат від того, що групи висувалися на бойове завдання без розвідки, комендантського супроводу. Варто різко посилити підготовку військ, яка, слава Богу, зараз відбувається значно активніше на базі ЗСУ, НГУ та добровольчих з'єднань.

Варто розуміти: те, що в нас організовувалося під вивіскою територіальної оборони, – просто відбудова резервних частин для ЗСУ. Але реальна система ТрО конче потрібна, її необхідно розбудовувати. А її діючі батальйони перетворити на регулярні військові частини. Терміново провести повний огляд та інвентаризацію, а потім розробляти нову модель безпеки держави з урахуванням нинішніх реалій і залезно від цього проводити реформи всіх силових органів, зокрема й ЗСУ. Плюс чітко відповісти собі на запитання: від чого і як збираємося захищатися, визначити свої інтереси та можливості їх захисту. Дуже потрібним у цьому сенсі є створення Служби спеціальних операцій. Не варто плутати зі спецназом – йдеться про орган, який займатиметься інформаційними, медійними, політичними, кібербезпековими операціями із захисту українських інтересів. Аналогічна структура, наприклад, багато років діє у РФ.

Слід розуміти, що нормальних реформ у військовий час із боку МО все одно не вийде через брак ресурсів, однак боротися з корупцією та реструктурувати систему управління потрібно було ще вчора. Як і посилювати контроль громадського сектору за всіма системами держави, зокрема й системою безпеки.

Повна версія [тексту](#)

*Директор військових програм Центру Разумкова
Микола СУНГУРОВСЬКИЙ*

ЯКЩО РОСІЯ РОЗПОЧНЕ ГОНКУ ОЗБРОЄНЬ, ТО МОЖЕ ЗАЗНАТИ КРАХУ, ЯК СРСР

Заява російського віце-прем'єра Д.Рогозіна про те, що РФ до 2020р. відновить озброєння стратегічних ядерних сил на 100%, може привести країну до колапсу, якщо влада не дасть реальну оцінку цій програмі.

У цій заяві Рогозін просто озвучив один з аспектів російської програми переозброєння. Що потрібно робити Україні у зв'язку з цією заявою? Це саме той випадок, коли Україна може не реагувати. Тому що навряд чи на таку заяву потрібна реакція. Особливо це стосується тих заяв, які роблять наші чиновники, – про можливість відновлення ядерного статусу України.

Це все не повинно мати жодних наслідків для нашої військової доктрини. Нам не потрібно робити прив'язки до останньої заяви Рогозіна. Зрозуміло, що Росія і далі не лише удаватиметься до військової риторики, але і до певних недружніх кроків стосовно України. Власне, Україна вже це зрозуміла та усвідомила, що їй серйозно потрібно займатися власною обороною. Це питання не лише сьогоднішнього дня, але і тривалої перспективи.

Другий вже для багатьох очевидний висновок: незважаючи на те, що нам надається величезна дипломатична, політична й економічна допомога, питання оборони – це насамперед відповідальність української влади і суспільства.

Росіяни зараз не говорять про збільшення кількості ядерних запасів, не виходять за рамки тих обмежень, які закріплені у міжнародних договорах.

Єдиний аспект, який у цьому сенсі може бути цікавий Україні, полягає в тому, що близько 50% ракет, які зараз знаходяться на озброєнні Росії, або були вироблені Україною, або зараз знаходяться на обслуговуванні українських фахівців, або ж перспектива їх розробки залежить від конструкторського бюро “Південне” та інших оборонних підприємств України. Це саме той аспект, який може стати предметом переговорів або шантажу з російського боку.

Повна версія тексту

*Співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру Разумкова
Олексій МЕЛЬНИК*

Внутрішня політика

ЗАКОН ПРО ОСОБЛИВИЙ СТАТУС ДОНБАСУ МОЖЕ ЗНИЗИТИ РЕЙТИНГ ПОРОШЕНКА І ЙОГО БЛОКУ

– За останніми даними КМІСу, у передвиборчих перегонах лідирує Блок Петра Порошенка з рейтингом у 37,1%. Чи зміниться, на Вашу думку, ця тенденція впродовж цього місяця чи і надалі рейтинг блоку Президента зростатиме?

– У випадку з Блоком Порошенка трапився критичний момент. Усі опитування проводилися до прийняття законів про амністію та особливий статус Донбасу. Мені важко уявити, що прийняття цих законів зможе підвищити рейтинг блоку. Можу спрогнозувати, що це, навпаки, понизить його відсотки. Другий момент: уже минув період кредиту довіри. І людям потрібні результати, реформи. Можна очікувати, що ставлення до Порошенка і його партії як кредит довіри може піти і на спад. Проте я все одно впевнений, що Блок Порошенка таки здобуде більшість, але наскільки вона буде переконливою, покажуть результати.

– Друге місце у соціологічних рейтингах займає Олег Ляшко і його Радикальна партія – 13,1%. Як ви вважаєте, завдяки чому Ляшку вдалося так стрімко підняти свій рейтинг?

– Це давня хвороба українського суспільства: орієнтуватися на імена, а не на партії. Проблему цю створюють саме лідери цих партій, які працюють винятково на своє ім'я. Діяльність партії фактично не помітна. Її функціонування можна помітити лише під час передвиборчих перегонів. На мою думку, є лише дві партії, електорат яких орієнтується не на лідерів, – це КПУ та якоюсь мірою “Свобода”. Радикальна партія – це абсолютно емоційний і необміркований вибір. Невідомо, яких людей Ляшко приведе у новий парламент. Не виключаю, що це можуть бути представники блоку Черновецького.

– Як вважаєте, чи вдасться “Громадянській позиції” завдяки підтримці “Демальянсу” здобути кращій результат, аніж його прогнозує КМІС (9,7%)? Оскільки ці дані були опубліковані до моменту об'єднання партій.

– У “Демальянсу” завжди були низькі рейтинги. Попри їх активність, вони не стали популярними. Я впевнений, що, швидше за все, залишиться рейтинг самого Гриценка, тобто він не зростатиме і не падатиме. У “Громадянській позиції” є відвертий “кадровий голод” і на етапі виборчої кампанії партії потрібні будуть кадри для агітації, для активної штабної партійної роботи. Саме цих людей і забезпечить “Демальянс”, у якого є активні люди, але

немає рейтингу. Своєю чергою, для “Демальянсу” це об'єднання – єдина можливість пройти до парламенту.

– Відсотки “Народного фронту” і “Батьківщини” майже однакові – 6,4% і 6,1% відповідно. Як вважаєте, чи перетягуватимуть партії голоси одна в одній?

– Не думаю, що ці дві партії конкуруватимуть між собою. Радше вони боротимуться за людей, які ще не визначилися. До того ж, треба розуміти, що Блок Порошенка, Радикальна партія Ляшка, “Громадянська позиція”, “Батьківщина”, “Народний фронт” і навіть “Свобода” – це одне поле. І тут не можна говорити, що саме ці дві сили конкуруватимуть між собою. Те, що Яценюк і Турчинов вийшли з “Батьківщини”, не відіграє кардинальної ролі під час голосування. Оскільки електорат, який орієнтувався на Яценюка, Турчинова, на цих виборах усе одно голосуватиме за “Народний фронт”. Конкуренція буде, але в більш широкому складі і в більш широких процесах, аніж між двома партіями.

– На думку експертів, єдина опозиційна партія, яка має шанси пройти в нову Раду, – це “Сильна Україна” Сергія Тігіпка, на 2 вересня його рейтинг складав 7,8%. Таким чином, опозиція якщо і буде, то незначна. Як Ви вважаєте, чи зможе Сергій Тігіпко несподівано набрати, як і в 2009-му, більший відсоток, аніж йому прогнозують соціологи?

– Оскільки Опозиційний блок показуватиме незначні результати, то я не виключаю, що Тігіпко зможе набрати більший відсоток. І думаю, що за рахунок електорату Опозиційного блоку. Не варто думати, що опозиція буде маленькою. Є мажоритарні округи. І я впевнений, що завдяки цьому в опозиційних сил будуть значно кращі результати за “мажоритаркою”. До речі, депутати Партії регіонів діятимуть саме за цим принципом. Ще один важливий момент: не варто забувати про КПУ. Вважаю, що є висока ймовірність того, що комуністи таки пройдуть до парламенту. Виборці КПУ є найактивнішими, і явка серед них завжди найвища. Тому реальний показник відсотка КПУ, думаю, буде вищий, аніж показує соціологія.

Повна версія тексту

*Директор соціологічної служби
Центру Разумкова
Андрій БИЧЕНКО*

ТРЕБА ГОВОРИТИ НЕ ЛИШЕ ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ДОНБАСУ, АЛЕ І ПРО ФОРМУВАННЯ НОВИХ МІСТ

– Чи зрозуміло вже, скільки коштує Україні війна на Донбасі?

– Оцінки є різними: говорять про \$2-5 млрд., іноді і більше, але сьогодні говорити про це не зовсім раціонально. Всі ці оцінки будуть умовними. Прямі збитки від руйнування підприємств, зниження обсягів виробництва, втрати контрактів, від того, що значна частина населення покинула Донбас і далеко не всі повернуться, є тільки однією частиною, яку ще можна пробувати оцінити. Але важко оцінити іншу частину, вплив якої буде не меншим – ідеться про руйнування економічного організму загалом та інфраструктури зокрема. Тому що погані дороги і порушення транспортного сполучення між різними частинами України, недопостачання взаємозалежних підприємств, руйнування мостів, під'їзних шляхів, вокзалів суттєво вплине на весь господарський організм України. Психологічно зараз дуже багато хто побоюється розширення російської агресії, і навіть якщо буде заспокоєння, то прикордонні території ще довго будуть жити зі страхом і негативними очікуваннями. Тому значні ресурси витратяться на зміцнення оборони, а не на розвиток і формування потенціалу, який зможе просунути Україну на європейські, світові ринки.

– Які галузі економіки зараз розвиваються в Україні, незважаючи на війну, а які зазнають спаду?

– Машинобудування, важка промисловість, а також видобувна промисловість, зокрема вуглевидобуток суттєво постраждали через війну. Адже значна частка підприємств машинобудування, металургії, хімії якраз знаходяться в зоні АТО і на неконтрольованих Україною територіях. Наприклад, низку хімічних підприємств у Криму ми вже контролювати не можемо.

Аграрний сектор, мабуть, єдиний зараз підтримує економіку України, зокрема в частині експорту. Сьогодні ми можемо говорити тільки про те, що галузі, пов'язані з аграрним сектором, продовжують розвиватися і утримують економіку України. Думаю, що зараз багато підприємств, які виготовляють оборонну продукцію, отримують належне фінансування, замовлення, що зможе надати імпульс для їх розвитку.

На жаль, переважна більшість інших галузей демонструють негативні показники. Військова проблема й агресія йдуть паралельно з тим, що українська економіка зараз перебуває у депресії. Кажуть, що девальвація гривні відбулася внаслідок військових дій, але насправді вони були лише однією з причин. Є багато факторів, які вказують на те, що девальвація породжена цілою низкою внутрішніх протиріч – це пов'язано не тільки з війною, але і з внутрішньоекономічними проблемами, неготовністю влади до стрімких реформ. Ціла низка підприємств, які працювали на внутрішні ринки, відчувають значні складнощі внаслідок погіршення умов торгівлі, постачання, зниження платоспроможності населення, підприємств.

– Як нинішнє падіння промисловості позначиться на подальшому розвитку країни?

– До сьогодні промисловість за січень-серпень 2014р. у порівнянні з тим же періодом минулого року впала приблизно на 8%. Якщо вдасться стабілізувати ситуацію на Донбасі, то за рік в Україні буде 8-10% падіння промисловості. Зрозуміло, що це величезні втрати для країни.

Але тут треба говорити про те, на якому рівні буде Донбас: якщо ті руйнування підприємств та інфраструктури не вдасться відновити впродовж 2-3 років, то в Україні зберігатиметься низький рівень промислового виробництва. Він буде гальмувати розвиток усієї економіки. Хоча при цьому можливо, що будівельна промисловість, саме пов'язана з відбудовними роботами, зможе показати позитивні результати. Але значна частина доданої вартості українських виробників спрямовуватиметься на відновлення шахт, хімічних заводів, металургійних підприємств та інфраструктурних об'єктів Донбасу, що може гальмувати розвиток цивільних галузей, гуманітарної сфери.

Повна версія тексту

Директор економічних програм
Центру Разумкова
Василь ЮРЧИШИН

ДЕВАЛЬВАЦІЯ FOREVER-2

В останні місяці Україна отримала низку незаперечних зовнішньополітичних перемог.

Довгоочікувана ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС може стати важливим сигналом для іноземних, насамперед європейських, інвесторів.

Але тим більш разючими є внутрішньоекономічні втрати, перш за все – у валютній сфері. Ці втрати можуть звести нанівець втілення розвитку, а водночас і євроінтеграційні перспективи України.

Базисом економічного відновлення і прискорення в Європі був і залишається розвиток підприємництва, підтримка конкуренції у бізнесі, сприяння доступу до фінансових ресурсів.

Дії ж української влади останніх років спрямовані у протилежний бік. В економічній сфері влада продовжує сповідувати й експлуатувати філософію обмежень і стягнень. І це є очевидним з першого ж погляду на валютну систему.

Нібито запобігаючи девальвації, уряд водночас девальвує економічні цінності в країні загалом, вимиває підґрунтя євроінтеграційних намірів.

Так, замість фіскального послаблення і стимулювання впроваджуються додаткові податкові вилучення і стягнення (податок “на війну”, на купівлю валюты, надрів підвищення оподаткування нерухомості, доходів від депозитів, зростання зборів з вимог заробітної плати, накопичення невідшкодованого ПДВ тощо). Наслідком цього є погіршення фінансового стану і закриття бізнесу, зниження реального добробуту.

Проте чи не найбільших втрат українці зазнають від неготовності влади (центрального банку) навести хоч якийсь лад у валютній сфері.

Можна лише вітати рішення про скасування обов'язкового продажу 100% валютної виручки експортерами. Це надасть останнім хоча б мінімальну можливість доступу до своїх ресурсів, розпорядження ними на власний розсуд.

Але навіть нетривале існування цієї норми створило проблему відсутності довіри та показало небажання влади чути аргументи.

Адже ще у період обговорення можливого запровадження такого заходу експертна спільнота була

практично одностайною стосовно того, що примусове 100-відсоткове вилучення не призведе до стабілізації валютних надходжень до країни (навіть в умовах розширення експорту), а радше слугуватиме примусом до тінізації доходів від зовнішньої торгівлі.

Нинішнє зниження нормативу обов'язкового продажу до 75% також навряд чи буде надто результативним, оскільки експортери вже налякані можливими подальшими вилученнями і не будуть поспішати демонструвати всі валютні надходження. Тому сьогодні НБУ має чітко задекларувати (а, можливо, і нормативно оформити) впровадження мораторію на підвищення 75% межі для експортерів принаймні впродовж найближчих півроку.

Сумнівною є результативність впливу НБУ на поведінку валютних "спекулянтів".

НБУ рапортував про узгодженість з найбільшими комерційними банками утримувати гривню в діапазоні 12,5-12,9 грн./\$. Однак вже за кілька днів такий коридор був "пробитий", і не встиг НБУ оголосити про чергове підвищення стелі, як остання знову "постраждала".

А оскільки результати тендерів з рефінансування та валютних аукціонів залишаються закритими, то пояснення НБУ про спекулянтів, які можуть дестабілізувати валютну систему при вкрай низьких обсягах міжбанківських торгів, взагалі беззмислове.

Ще більш беззмисловою є низка заходів, пов'язаних з надходженням коштів з-за кордону для населення, насамперед у частині примусової конвертації в гривню валютних переказів.

НБУ сподівається, що подібними обмеженнями і вилученнями рятує банківську систему, "зберігаючи" в ній валютні кошти.

Насправді ситуація близька до протилежної – НБУ посилює незадоволення населення спроможністю центробанку до захисту своїх коштів, а відтак ще більше пригнічує банківську систему, провокує подальше вимивання коштів з банків загалом.

На сьогодні не видно чинників, окрім валютної стабілізації, які могли б припинити відтік депозитів.

І хоча сьогодні цілком зрозуміло, що головні дисбаланси виникають не на готівковому, а на міжбанківському ринку, на ньому регуляторна активність НБУ, по суті, мінімізована.

Натомість ініціюється чергове беззмислове рішення про обмеження на рівні 3 000 грн. купівлі громадянами готівкової валюти. (Тобто якщо вчора просто неможливо було купити долари, оскільки їх не було, то сьогодні кожен знає, що так само не може купити, але вже \$200).

У нинішній ситуації відповідь на питання "що робити" вимагає першочергового усунення нагромаджених нормативних негараздів за розуміння того, що гірше вже не буде. Тобто що подальшими вилученнями коштів не можна досягти фінансової стійкості.

Коли готувався цей матеріал, ще не були відомі результати наради керівництва країни за участю представників банківської системи. Тому хочеться висловити сподівання, що влада усвідомлює: сьогодні валютна дестабілізація вже дійсно є критичною і чи не найбільш проблемною національної безпеки. А відтак дії мають бути адекватні загрозам.

До цього потрібно додати важливу тезу. Радше навіть системне економічне завдання – українська влада має за будь-яку ціну залучити іноземні інвестиції в Україну.

Попри можливі короткострокові втрати через низьку вартість об'єктів у кризових умовах, сьогодні важливіше простимулювати ефективного власника і підприємця, а також продемонструвати політичну рішучість впровадження прозорості та відкритої моделі української економіки.

Більше того, світовий і європейський капітал не лише здатні зрівняти платіжний баланс (а це необхідно для підтримки валютної стабільності), але й зможуть стати найкращим захистом від російської агресії.

Повна версія [тексту](#)

*Директор економічних програм Центру Разумкова
Василь ЮРЧИШИН*

ВИСОКА КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ЗАХИСТИТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ВІД ТИСКУ РОСІЇ

Росія просуває офіційну доктрину, що нібито з початком дії Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС, у РФ через Україну потраплятимуть дешеві європейські товари. Однак це не зовсім правда. Тому що в міжнародній торгівлі є процедури визначення країни входу товару. Тому насправді не є проблемою, щоб запобігти транзитному небажаному імпорту. Насправді, постанова РФ про збільшення мит на українські товари – це політичний фактор. Росія хоче домінувати та нав'язувати свої умови не лише Україні, а і ЄС.

Упродовж цього року виробники, для яких партнером залишається РФ, повинні переорієнтуватися на ЄС. Треба підвищити конкурентоздатність, щоб будь-які російські обмеження не визначали напряму торгівлі українських виробників. Треба також зважити на те, що зовсім скоро російські

ринки не задовольнятимуть українських виробників і споживачів.

Процес переорієнтації на інші ринки – процес довгий і болючий. Не секрет, що, наприклад, продукція українського машинобудування не користується попитом серед країн ЄС. Натомість її добре купують у Росії. Але сьогодні у світі панівним є постійне підвищення конкурентоздатності, оновлення та покращення якості. Тому навіть те постачання продуктів машинобудування через деякий час могло би втратити свою привабливість навіть для російських споживачів. Україна має виробляти конкурентоздатний продукт, а не законсервовано працювати.

Повна версія [тексту](#)

*Директор економічних програм Центру Разумкова
Василь ЮРЧИШИН*

УКРАЇНА ПОВИННА ВСІМА ЗУСИЛЛЯМИ ЗМЕНШУВАТИ ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ІМПОРТНОГО ГАЗУ

– **Пані Катерино, наскільки вразливою для Росії є відмова України від закупівлі газу?**

– Експорт газу – один із головних елементів енергетичної політики Росії, який останніми роками приносить понад \$60 млрд. і є важливим інструментом просування політичних інтересів країни на міжнародній арені. У 2013р., наприклад, доходи Росії від продажу природного газу становили близько \$63 млрд., причому одну п'яту валютних надходжень, або \$12 млрд., забезпечила Україна.

Відмова України купувати російський газ, а також жорсткіша політика ЄС стосовно монопольного становища Росії змусили останню шукати інші шляхи збуту природного газу задля збереження джерела отримання грошових ресурсів. Так, Росія та Китай 21 травня 2014р. підписали газовий контракт на 30 років на суму \$400 млрд. Згідно з документом ВАТ “Газпром” і китайська компанія CNPC домовилися про постачання 38 млрд. м³ газу в рік зі Східного Сибіру до Китаю. Президент Росії заявляв, що ця угода є вельми прибутковою для країни.

– **Чи зможе Україна компенсувати втрату російського газу? Як запобігти ризикам, які очікують на нас у разі неможливості отримувати реверсні поставки газу в зимовий період?**

– Ситуація, що наразі склалася в енергетичному секторі України, є доволі серйозною як для промисловців, так і для пересічних громадян. Ще на початку року лунали чимало прогнозів стосовно можливих шляхів мінімізації споживання російського природного газу. Одним із таких варіантів був реверс. Проте вже сьогодні можна з упевненістю заявити, що цей сценарій є не найбільш сприятливим для нашої країни. По суті, європейський реверс – це постачання російського газу, який перетинає не східний, а західний кордон України (покупцем російського газу є німецька компанія RWE). Починаючи з вересня Росія вже зменшила обсяги постачання для Польщі та Словаччини майже наполовину. Імовірність повного припинення реверсу є особливо високою у зимовий період, коли на європейському ринку буде складно знайти вільні обсяги газу.

Варіантом отримання додаткового газу до весни наступного року віднедавна вважається оновлений проект будівництва терміналу скрапленого газу в порту “Південний”.

Для України сьогодні є необхідним розвиток власного видобутку. Щороку він може сягати близько 20 млрд. м³.

Проте розвиток власного видобутку та будівництво терміналу скрапленого газу видаються можливими в середньостроковій перспективі, а реверсне постачання є не настільки надійним. Відповідно, єдино можливим варіантом зменшення ризиків від недоотримання природного газу є саме зменшення його використання, заходи енергозбереження, які мають стосуватися кожного.

Експерт економічних програм
Центру Разумкова
Катерина МАРКЕВИЧ

– **Наскільки реальною є перспектива створення Східноєвропейського газового хабу (СГХ) для посилення енергетичної безпеки Європейського континенту? Яке місце в цьому процесі відведено Україні? Чи зможе наша країна розраховувати на підтримку ЄС і в якому вигляді вона надаватиметься?**

– Головний чинник, який впливає на цінову позицію нафти на ринках – це насамперед облікова ставка Федеральної резервної системи Сполучених Штатів.

Уже не один рік на європейському ринку спостерігаються тенденції до розвитку ліквідних майданчиків торгівлі газом за спотовими цінами. Головним чином цьому сприяють прагнення європейських енергетичних компаній відмовитися від формульного підходу визначення цін, а також зростання торгівлі зрідженим газом.

Якщо Україна буде готовою розширити обсяги своїх підземних сховищ газу (ПСГ) до 50-60 млрд. м³, то створення СГХ видалось би реальним, що дало би змогу зміцнити енергетичну безпеку європейського континенту. Проте це може стати можливим насамперед за сприяння ЄС та у середньостроковій перспективі 5-7 років.

– **Яку роль сьогодні світові фахівці відводять вугільній генерації, іншим джерелам виробництва енергії?**

– Високі ціни на газ порівняно з цінами на вугілля роблять його використання в електроенергетиці збитковим, стимулюючи активне заміщення газової генерації вугільною. Остання теза радикально суперечить усім екологічним цілям ЄС, однак у нинішніх умовах країни оперують виключно економічними розрахунками: за нинішніх цін газ є занадто дорогим для використання в електроенергетиці, а ціни на викид вуглекислого газу, які мали б коригувати цю ситуацію, впали за останній рік до історичного мінімуму.

Подальші перспективи попиту на газ у секторі електроенергетики пов'язані з високою невизначеністю. Певні оптимістичні очікування учасників ринку ґрунтувалися також на перспективах атомної енергетики. Передбачалося, що після аварії на АЕС “Фукусіма” в Японії, яка призвела до закриття низки старих АЕС у Європі і зміни планів деяких країн стосовно розвитку атомної енергетики, попит на газ в електроенергетиці отримає новий імпульс. Однак після того як почалося поступове виведення АЕС з експлуатації, нестачу електроенергії компенсують за рахунок діючих вугільних, а не газових електростанцій.

Повна версія тексту

ФІНАНСУВАННЯ “НАФТОГАЗУ” ЗАВДАЄ ЗНАЧНИХ ЗБИТКІВ ДЕРЖАВІ

– Чи є в принципі в української і російської сторін можливість якимось чином вирішити питання постачання російського газу? Чи політизованість цього питання обіцяє все ж таки швидше пошук Росією якихось можливостей, щоб його не постачати, ніж реальне знаходження порозуміння?

– Треба розуміти, що для Росії газ насамперед розглядається, як військово-політичний чинник у її відносинах не тільки з Україною, а взагалі з ЄС. І тому для Путіна на першому місці в пріоритеті військово-політичні завдання стосовно транспортування і постачання в Україну газу.

І “Газпром” є лише елементом, тобто певним таким “загоном” економічного тиску на Україну, на європейські країни. І не можна розглядати це питання лише з економічної точки зору. Тому що економіки тут ніякої немає.

Завданням є змусити газовою зброєю Україну підписати не вигідні угоди і змінити свій вектор політичного розвитку. Це стратегічне завдання, яке стоїть перед “Газпромом”, яке Кремль ставить перед ним.

Адже, якщо “Газпром” погодиться на \$269, навіть боргових, тоді це достатньо потужний аргумент буде у Стокгольмського арбітражі. Тому що буде зрозуміло, що та ціна, яка пропонувалася раніше, \$385 чи \$450, абсолютно є нереальною.

Яка головна мета “Газпрому” наразі? Це створити якусь таку схему, як “РосУкрЕнерго”, але в новій інтерпретації, в яку втягнути наближені до української влади сили. І таким чином відновити ті схеми, які раніше були, щоб висмоктувати в Україні всі економічні ресурси і зав’язати всю нашу еліту на

“газовому гачку”, і таким чином Україна просто перекреслила би свій шлях у Європу.

– Ось ми не виплатили борг Росії. І зараз не купуємо газу у Росії. Але ми були найбільшим покупцем газу. Чи відображається це на фінансовій системі Росії?

– Так, Україна другим ринком для “Газпрому” була завжди після Німеччини. І десь \$12-13 млрд. Україна весь час сплачувала “Газпрому” за спожиті енергоресурси. І, безумовно, це відбивається на російському бюджеті надзвичайно негативно.

Усього “Газпром” продає газу в Європу на \$40-50 млрд. Залежно від цінової кон’юнктури та обсягів продажу. Тобто без цих ринків “Газпром” існувати як компанія і розвиватися не може. І український ринок у цьому плані є одним із найважливіших.

– А стосовно підвищення ціни газу для населення? Чи буде цей захід ефективним для забезпечення енергетичної незалежності України?

– Ключовою проблемою є наявність “чорної діри” – компанія НАК “Нафтогаз”. Скільки не підвищує ціни, ці гроші будуть просто зникати. І з держави ми повинні будемо компенсувати ці мільярди. У цьому році вже раз 43 млрд. грн. перерахували через облігації в установчий фонд “Нафтогазу”. Зараз 20 млрд. грн. планують. Фактично “Нафтогаз” – це такий камінь, який тягне державу просто на дно.

Повна версія тексту

Директор енергетичних програм
Центру Разумкова
Володимир ОМЕЛЬЧЕНКО

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОГО ОБЛІКУ ГАЗУ ЗБІЛЬШИТЬ ЕКОНОМІЮ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Домогтися економії споживання газу в Україні лише підвищенням ціни на блакитне паливо для населення неможливо. Водночас наївно розраховувати, що такий захід змінить газовий баланс країни.

Насамперед, уряд повинен звернути увагу на питання прозорості. Вирішивши проблему обліку природного газу, можна кардинально змінити ситуацію. Важливо розуміти, куди йде газ, за що платять споживачі – тоді підвищення ціни цього ресурсу може бути ефективним.

Наразі Україна має найвищий рівень недообліку палива. В умовах гострого дефіциту газу наша країна лише на 30% оснащена загальнобудинковими лічильниками на тепло. Схеми діючого балансу вкрай заплутані: до кінця незрозуміло, як розподіляється газ, призначений для населення. Підвищення рівня прозорості й установлення необхідних приладів обліку теплової енергії, не дозволить настільки дорогому ресурсу пропадати у невідомому напрямку.

Український уряд не повинен надто покладатися на постачання вугілля з Росії. Переговори з північним сусідом можна вести з цього приводу, але водночас потрібно підписувати альтернативні контракти. Не варто забувати, що це може бути стратегія Кремля: тягнути час, аби Україна втратила можливість домовитися про постачання цього енергетичного ресурсу з іншими країнами, фактично затягнувши зашморг на власній шиї. Варто зауважити, що про постачання російського вугілля до України – 4,6 млн. тонн до кінця року – поки нічого невідомо.

Повна версія тексту

Директор енергетичних програм
Центру Разумкова
Володимир ОМЕЛЬЧЕНКО

РАЗОМ ІЗ ДОНБАСОМ УКРАЇНА РИЗИКУЄ ВТРАТИТИ БІЛЬШУ ЧАСТИНУ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Більшість шахт на захоплених проросійськими бойовиками територіях Східної України не працюють. Без ринків збуту, інфраструктури та державних дотацій вугільна галузь на цих територіях вимиратиме.

Попри зменшення навантаження на бюджет, в цілому це негативна ситуація, адже вона, вносить більші ризики для енергетичної безпеки України, ніж надає переваг.

До початку бойових дій у загальному енергетичному балансі України вугілля становило близько 34%. З них, 80% давав Донбас, тобто лівову частку всього вугілля України. Тепер же приблизно 60% усього вугілля Донбасу видобувається на територіях, які Україна не контролює. Тобто, за умов контролю цих територій бойовиками про жодний розвиток власної вугільної галузі України вже не йдеться, руйнується вся інфраструктура, в яку інтегрована вугільна галузь.

З економічної точки зору, для України вигідно, щоб ситуація на Донбасі була стабілізована, щоб відбулася реструктуризація вугільної галузі. Потрібно закрити нерентабельні шахти та залучити інвестиції для розвитку рентабельних, тоді Україна буде з вугіллям. Це найвигідніший варіант для України.

Повна версія [тексту](#)

*Директор енергетичних програм
Центру Разумкова
Володимир ОМЕЛЬЧЕНКО*

Суспільство

В ОЦІНЦІ РІВНЯ ВЛАСНОГО ДОБРОБУТУ УКРАЇНЦІ ЗАЗВИЧАЙ РІВНЯЮТЬСЯ НА ЄВРОПЕЙЦІВ

Міжнародна неурядова організація *HelpAge International* спільно з Фондом ООН у сфері народонаселення представили Індекс якості життя і добробуту літніх людей у країнах світу у 2014р. Україна посіла в рейтингу 82 місце, розташувавшись між Ганою і Марокко.

Як можна пояснити такий низький результат України?

Річ у тому, що показники щастя, задоволеності життям і т.ін. – це завжди дріб, в чисельнику якого знаходиться те, що людина має в реальності, а в знаменнику – рівень його претензій і прагнень. Українці, незважаючи на низький рівень життя, звикли порівнювати себе з європейцями, тож рівень наших претензій є досить високим. Тому за показником задоволеністю життям ми можемо виявитися у рейтингу нижче за будь-яку країну третього світу.

У країнах Балтії рівень життя є дійсно високим. У Грузії останніми роками відбулися великі зміни, і в літніх людей вселяє впевненість те, що вони бачать перспективи для своїх дітей і внуків. У Білорусі фактично залишилася радянська модель зі всіма

соціальними захисними механізмами. І якщо це не цілком влаштовує білоруську молодь, то люди похилого віку загалом задоволені. Стосовно Росії, то тут спочатку люди старшого покоління не зазнали такого стресу, який припав на долю інших пострадянських держав, які все життя жили у величезній великій країні і раптом їм довелося звикати до іншого життя. Та і пенсії в Росії є вищими.

Є ще такий показник, який умовно можна назвати "життя вдалося". І більшість наших літніх людей, дивлячись на те, що відбувається сьогодні з нашою країною і порівнюючи своє життя з картинками з життя західних пенсіонерів, констатують, що їх життя не вдалося. Якщо у молодих людей ще є надія на те, що ситуація зміниться, життя налагодиться, а вони зможуть виправити становище, то все, що відчують українські люди похилого віку – це безвихідь.

Повна версія [тексту](#)

*Директор соціальних програм
Центру Разумкова
Людмила ШАНГІНА*

У цьому номері Інформаційного бюлетеня наведені окремі результати опитування “Громадяни України про безпеку: оцінки, загрози, шляхи вирішення проблем” проведеного соціологічною службою Центру Разумкова 5-10 вересня 2014р.

Відповідаючи на питання стосовно нинішньої ситуації на Донбасі, більшість (57%) респондентів вважають, що там йде війна з Росією. Винуватими в цьому респонденти

насамперед вважають російську владу (40,4%) та, меншою мірою, попередню українську владу (В.Януковича і його оточення) (24,2%). Хоча і нова українська влада не залишилась осторонь – 14,4% опитаних саме її вважають винуватою у такій ситуації.

Більш докладно з результатами соціологічних досліджень, проведених Центром Разумкова, можна ознайомитися на нашому сайті <http://www.razumkov.org.ua>.

Яке з наведених визначень найбільше підходить для ситуації, яка зараз склалася на Донбасі? % опитаних

Хто в першу чергу винен у такій ситуації? % опитаних

Що є причиною сепаратизму на Сході України?*

% опитаних

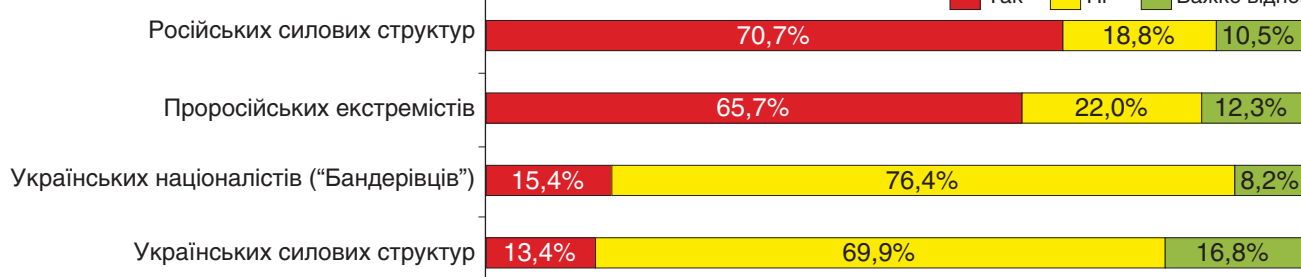

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Чи відчуваєте Ви загрозу з боку...?

% опитаних

■ Так ■ Ні ■ Важко відповісти

Події Центру Разумкова

ЗУСТРІЧ З ГЕНЕРАЛЬНИМ ДИРЕКТОРОМ АКАДЕМІЇ ІМЕНІ ФОЛЬКЕ БЕРНАДОТТА СВЕН-ЕРІКОМ СЬОДЕРОМ

26 вересня ц.р. відбулася зустріч Генерального директора Центру А.Рачка та заступника генерального директора з аналітичної роботи – директора політико-правових програм Ю.Якименка з Генеральним директором Академії імені Фольке Бернадотта Свен-Еріком Сьодером. На зустрічі обговорювалися питання налагодження співпраці організацій, першим кроком якої стане реалізація спільного проекту “Верховенство права у місцевому самоврядуванні в Україні”.

ЗУСТРІЧ З ГОЛОВОЮ ПРАВЛІННЯ ІНСТИТУТУ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ПОЛЬЩА)

30 вересня 2014р. відбулася зустріч експертів Центру Разумкова, а саме співдиректора програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки О.Мельника та провідного експерта політико-правових програм В.Замятіна з головою правління Інституту стратегічних досліджень Анною Шиманьською-Кліх. На зустрічі обговорювалася російська агресія стосовно України та вплив цієї ситуації на Європейський Союз.

РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ “ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ ПРО БЕЗПЕКУ: ОЦІНКИ, ЗАГРОЗИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ”

7 жовтня ц.р. експерти Центру Разумкова провели прес-конференцію на тему: “Громадяни України про безпеку: оцінки, загрози, шляхи вирішення проблем”.

На прес-конференції були представлені результати соціологічного дослідження Центру Разумкова.

Учасники прес-конференції:

- Олексій Мельник, співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки
- Андрій Биченко, директор соціологічної служби
- Валерія Клименко, редактор англomовних видань
- Дарина Соколова, молодший експерт політико-правових програм.

ЗУСТРІЧ З ЕКСПЕРТАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ ШВЕДСЬКОЇ ОБОРОНИ (FOI)

8 жовтня ц.р. в Центрі Разумкова відбулася зустріч з представниками Науково-дослідницького Інституту Шведської Оборони (FOI), а саме старшим

аналітиком Карлом Й.Е. Норбергом, директором з досліджень Пером Г.Ф. Вестерлундом та аналітиком Бенгтоном Т. Малмлофом. Центр Разумкова на зустрічі представляли співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки О.Мельник і директор військових програм М.Сунгуровський. Під час зустрічі обговорювалися військові аспекти Російської агресії проти України, проблеми реформування сфери оборони та безпеки нашої держави.

ЗУСТРІЧ З РЕГІОНАЛЬНИМ КЕРІВНИЦТВОМ ФОНДУ ФРІДРІХА НАУМАННА “ЗА СВОБОДУ”

8 жовтня ц.р. в Центрі Разумкова відбулася зустріч з представниками Фонду Фрідріха Науманна – регіональним директором по Центральній, Східній і Південно-Східній Європі, Південному Кавказу і Центральній Азії Адамом Райнером, керівником Представництва Фонду Фрідріха Науманна в Україні та Білорусі Міріам Космель та координатором проєктів В.Олійником.

Від Центру Разумкова у зустрічі брали участь Генеральний директор А.Рачок, заступник генерального директора-директор політико-правових програм Ю.Якименко, співдиректор програм із зовнішньої політики та міжнародної безпеки О.Мельник.

Під час зустрічі були підбиті підсумки співпраці між організаціями за попередній період і визначені пріоритетні напрями взаємодії на майбутнє, обговорені найбільш актуальні проблеми сучасної ситуації в Україні, зокрема, перспективи проведення і очікувані результати парламентських виборів, воєнні та міжнародно-правові аспекти російської агресії проти України та заходи, що здійснюються міжнародною спільнотою задля стримування агресора.

УЧАСТЬ ЕКСПЕРТІВ ЦЕНТРУ РАЗУМКОВА В МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

9 жовтня ц.р. експерти Центру Разумкова – директор військових програм М.Сунгуровський і співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки М.Пашков взяли участь у Міжнародній конференції “Виклики європейській архітектурі безпеки: український контекст”. Конференція була організована Дипломатичною академією України, Національним інститутом стратегічних досліджень і Офісом зв’язку НАТО в Україні. Загалом учасники конференції зосередили увагу на пошуку шляхів і механізмів розв’язання конфліктів на європейському континенті, ефективних відповідей на нові загрози і виклики європейській безпеці.

М.Сунгуровський виступив на конференції з доповіддю “Передумови трансформації європейської системи безпеки та місце в ній України на фоні світових тенденцій у безпековому середовищі”.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

Адреса: 01015, Україна, Київ, вул. Лаврська, 16
Телефон: (044) 201-11-98, факс: (044) 201-11-99
Зворотній зв’язок: newsletter@razumkov.org.ua